

Krakov, 30. dubna 1939

Zahraniční vojenská skupina československá v Polsku

JIŘÍ PLACHÝ

Zatímco domácí odboj se začal spontánně utvářet hned v prvních dnech po okupaci zbytku českých zemí 15. března 1939, situace za hranicemi byla mnohem složitější. Již ten večer sice v chicagském Pilsner Parku na velkém shromáždění české krajanské komunity vystoupil Edvard Beneš a vyhlásil boj za obnovu československého státu, cesta k realizaci této proklamace však byla dlouhá.

Proud uprchlíků směřujících do západních zemí už od konce léta 1938 sílil, převažovaly v něm však skupiny československých občanů, pro něž nebyl boj za obnovu státní samostatnosti prioritou. Po Mnichovu odcházeli především sudetoněmečtí odpůrci nacismu a čeští i němečtí Židé. Okupace zbytku českých zemí na tom v prvních týdnech příliš nezměnila – přibyla jen třetí skupina, kterou tvořily osoby obávající se postihu od okupačního režimu za svou dřívější politickou činnost. Mezi nimi převládali stoupenci levicových stran, nechyběli však ani příznivci

české nacionalistické pravice, která byla tradičně silně protiněmecká.

Okupace znamenala pro většinu z nich konec možnosti odejít legálně. Zvláštní skupinu tvořili občané židovského původu, kteří měli (byť s obtížemi) možnost se vystěhovat. Mnozí však dávali přednost okamžitému odchodu za hranice před zdoluhavou a nejistou legální emigrací. Nejbližším cílem drtivé většiny ilegálních uprchlíků se tak stalo Polsko. Tam však zůstávali jen po dobu nezbytně nutnou pro získání potřebných dokumentů a víz k cestě do třetí země, nejčastěji do Velké Británie.

Uprchlíci z českých zemí v Polsku po 15. březnu 1939

Velká Británie poskytla Československu deset milionů liber (asi 1,5 miliardy Kč) na rekonstrukci čs. hospodářství a na pomoc uprchlíkům. Dispoziční právo k nevyčerpané části určené pro uprchlíky měl po 15. březnu 1939 British Committee for Refugees from Czechoslovakia, resp. Czechoslovak Refugee Trust Fund (CRTF).¹ Komitét působil i v Polsku. Jeho hlavní úřadovna sídlila v Krakově a měl pobočku v Katovicích, kde byl také britský vicekonzulát.

Dobový pohled na krakovské Hlavní náměstí

Foto: VÚA – VHA

¹ K této problematice nejpodrobněji srov. KUKLÍK, Jan – ČECHUROVÁ, Jana: Czech Refugee Trust Fund a československá emigrace. Část 1. Geneze a finanční zabezpečení. *Soudobé dějiny*, 2007, roč. 14, č. 1, s. 9–43. Označení CRTF se ustálilo v polovině června 1939.

Uprchlíkům poskytovaly podporu také polské židovské organizace.

Britským úřadům bylo záhy zřejmé, že emigranty je třeba nějakým způsobem třídit – začaly proto rozlišovat „politické“ a „hospodářské“ běžence, což bylo v podstatě označení pro uprchlíky před rasovou perzekucí. „Politici“ uprchlíci požívali větší ochrany a většinou dostávali britské vízum přednostně. Zpočátku byl status politického uprchlíka udělován vcelku benevolentně, později se však výrazně zúžil a bylo např. poměrně obtížné získat jej pro politicky angažované sionisty. CRTF i vicekonzulát iniciovaly vznik výborů politických uprchlíků, s nimiž úzce spolupracovaly a které měly nově příchozí předběžně prověřovat, posuzovat jejich činnost a doporučovat nebo nedoporučovat je k udělení britského víza. Tyto výbory v Katovicích i v Krakově brzy ovládli stoupenci levice, především dobře organizovaní němečtí sociální demokraté a komunisté. Obsazené pozice využívali k prosazování vlastních ideologických a politických cílů. Status politického uprchlíka a britské vízum získávali zejména stoupenci těchto stran bez ohledu na skutečnou míru ohrožení.

Pod patronací britského komitétu založili čeští uprchlíci v Krakově vlastní „politický výbor“. I ten ovládli stoupenci KSČ. Z prominentnějších komunistů v něm zasedl např. Vilém Nový nebo Jindřich (Gríša) Spurný. Složení výboru se však poměrně často střídalo. Většina významnějších osobností využila členství v něm k urychlenému vyřízení vlastní emigrace. „Hospodářským“ emigrantům pomáhaly v odjezdu z Polska do třetí země především židovské náboženské obce, sionistické organizace a tzv. Palestinský úřad.

Krakov

V prvních třech týdnech po okupaci mezi československými uprchlíky zcela chyběli vojáci.² Prvním mužem, který emigroval s myšlenkou bojovat se zbraní v ruce za osvobození okupované vlasti, byl až podporučík dělostřelectva Rudolf Slíva. Do Polska dorazil 7. dubna 1939.³ Když po příchodu do Katovic zjistil, že v Polsku žádná čs. vojenská jednotka neexistuje, rozhodl se podniknout kroky k jejímu založení. Začal tajně sepsávat vojenské údaje nových uprchlíků a sondovat u nich ochotu vstoupit do čs. vojenské skupiny. Výraznou posilou byl Slívovi poručík dělostřelectva Jan Kaleta, který překročil hranice 12. dubna 1939. Oba muži se dohodli na tom, že Slíva zůstane v Katovicích a Kaleta odjede do Krakova, kde byly pro vznik vojenské skupiny mnohem lepší podmínky, protože tam stále působil čs. konzulát. V Katovicích Slíva zpočátku fungoval jako jakýsi pozovatel

rovatel na britském vicekonzulátu. Později tam zřídil vojenskou kancelář, která registrovala vojenské uprchlíky a odesílala je dál do Krakova.

Šéf čs. konzulátu v Krakově Vladimír Znojenský jako jediný československý diplomat v Polsku zcela jednoznačně odmítl vydat svůj úřad Němcům. Po letech k tomu poznamenal: *15. březen [1939] byla pro nás hrozná rána, a tudíž následovala naprostá dezorientace a zoufalství. Rozhodl jsem se hned, že se nevrátím do protektorátu, ale o odboji nebylo zatím vůbec žádné zmínky. [...] To však jsem již německému konzulovi napsal, že konzulát nevydám.*⁴ Znojenský tak rozhodl v situaci, kdy čs. vyslanec ve Varšavě Juraj Slávik oznámil rezignaci a odjezd do Spojených států, na vyslanectví nastal chaos, podřízené úřady dostávaly protichůdné příkazy a důsledkem bylo předání konzulátů ve Lvově a v Gdyni Němcům a uzavření honorárního konzulátu v Českém Kvasilově.

Zástup dobrovolníků hlásících se v létě 1939 do čs. jednotky před budovou konzulátu v tehdejší Potockého ulici č. 8
Foto: VÚA - VHA

2 KULKA, Erich: *Židé v československé Svobodově armádě*. Naše vojsko, Praha 1990, s. 18–25.

3 VÚA - VHA, f. Legion Čechů a Slováků v Polsku, k. 1, Deník čs. vojenské skupiny v Polsku. Pokud není uvedeno jinak, jsou s pomocí tohoto zdroje popsány také další události spojené se vznikem a činností čs. vojenské skupiny v Polsku.

4 Citováno dle NĚMEČEK, Jan: *Soumrak a úsvit československé diplomacie*. 15. březen 1939 a československé zastupitelské úřady. Academia, Praha 2008, s. 281. Vyjádření je z roku 1974.

Rozhodnost i neústupnost Vladimíra Znojemského, který od roku 1920 působil v diplomatických službách ČSR a přednostou konzulátu v Krakově byl od října 1937, mohla vycházet z jeho životní zkušenosti. Pocházel z české rodiny useléd v Rusku, vystudoval práva na kyjevské Univerzitě svatého Vladimíra, od roku 1916 bojoval v ruské armádě, v březnu 1918 vstoupil do čs. legií a zúčastnil se jejich sibiřské anabáze.⁵ V Krakově s ním ze všech podřízených (ostatní se rozhodli k odchodu do protektorátu) zůstali jen vicekonzul JUDr. Vladimír Henzl a konzulární tajemník Ferdinand Kokstein, také bývalý ruský legionář. Nepřekvapí, že tito muži byli vzniku čs. vojenské jednotky příznivě nakloněni a poskytli jí na půdě konzulátu v ulici Potockiego (dnes Westerplatte) č. 8 zázemí.

Dne 26. dubna 1939 do Krakova přijeli nadporučík letectva Jiří Král a policejní úředník JUDr. Oldřich Maláč, záložní podporučík dělostřelectva, kteří doplnili dosavadní organizační tandem Slíva – Kaleta. Spolu s nimi se do organizované skupiny zapojili i další nově přichozí: por. pěch. Mojmír Teplý a čet. asp. Miroslav Kruml.

Většina těch, kteří přicházeli do Polska, aby se také zapojili do odboje, byla ovšem zklamaná. Ve vlasti kolovaly fantastické zprávy o mnohatisícové zahraniční armádě. Realitou ale byla bída emigrantského života. Uprchlíci byli nuceni bydlet po malých skupinách na různých adresách. Výbor českých „politických“ emigrantů v Krakově úřadující také přímo v budově konzulátu souhlasil s tím, aby se pořizovaly soupisy vojáků. Cílem však pouze bylo mít jejich činnost pod kontrolou. Vznik samostatné jednotky byl mimo rámec plánů „politických“ uprchlíků. Naopak někteří z nich mezi demoralizovanými a lehce ovlivnitelnými

dobrovolníky vojenské skupiny prováděli prokomunisticky zaměřenou propagandu.

Tento nežádoucí stav bylo třeba okamžitě řešit. Dne 28. dubna 1939 bylo rozhodnuto oddělit vojáky od ostatních emigrantů a ubytovat je na náklady konzulátu v Turistickém domě na Hlavním náměstí č. 28. „Politici“ uprchlíci se o tomto opatření, které mělo zůstat prozatím v tajnosti, dozvěděli ještě téhož dne a vznesli proti němu ostrý protest. Bylo zřejmé, že další prodlužování stávající situace by bylo přinejmenším problematické. Formální vznik vojenské jednotky byl stanoven na neděli 30. dubna 1939, 46. den po okupaci zbytku českých zemí.

Založení první jednotky čs. zahraniční armády

Toho dne se v 9 hodin ráno konala poslední porada důstojníků. Padlo zdánlivě samozřejmé rozhodnutí, z hlediska pozdějšího vývoje však zcela zásadní: jednotka se bude řídit československými právními předpisy, a bude tedy pokračováním armády ve vlasti. Na poradu navazovala schůze, které se kromě Krále, Kalety, Teplého a Maláče zúčastnilo celkem 27 čs. emigrantů, kteří přicházeli v úvahu pro zařazení do jednotky. Na úvod přednesl konzul Znojemský projev, ve kterém zdůraznil, že v jednotce bude *zaveden přísný vojenský řád*.⁶ To se však přítomným, kteří byli ovlivněni názory „politických“ emigrantů, příliš nezamlouvalo. S odkazem k čs. legiím za 1. světové války padly požadavky, aby se důstojníci a mužstvo oslovovali „bratře“ a tykali si. Korunu tomu nasadil člen „politického výboru“ českých uprchlíků Bohuslav Bár, který se prohlásil za „politického komisaře“ jednotky a požadoval demokratickou volbu velitele. Důstojníky za to byl

Herrmann Field (1910–2001) byl americký občan, původní profesí architekt, který se v roce 1939 přihlásil jako dobrovolník k práci pro CRTF. Jeho bratr Noel (1904–1970) pracoval po vypuknutí války pro americkou charitativní organizaci, která ve Francii a ve Švýcarsku pomáhala uprchlíkům před nacistem. Bratři sympatizovali s komunistickým hnutím, Noel byl navíc i agentem sovětské tajné služby. V roce 1949 byli oba zatčeni a až do roku 1954 vězněni bez soudu v Maďarsku. Jejich případ byl použit při přípravě vykonstruovaných procesů proti vysokým funkcionářům východoevropských komunistických stran.

okamžitě z vojenské skupiny vyloučen, nicméně účastníky jednání hned po jeho skončení povolal do kanceláře „politického výboru“ na konzulátu s tím, že *věc musí být důkladně prodebatována*.⁷ Na druhou hodinu odpolední pak svolal schůzi do Varšavské ulice č. 7. Hned poté byl z budovy konzulátu vicekonzulem Henzlem doslova vyhozen.

Odpoledne se na konzulát dostavila tříčlenná delegace složená z desátníka Václava Chocenského, vojína Josefa Augustina a důvěrníka skupiny, desátníka děleslužebního Raimunda Fňoučka, která důstojníkům oznámila závěry schůze na Varšavské ulici. Účastníci zopakovali, že si chtějí volit velitele sami, a dodali, že chtějí zřídit instituci „politického komisaře“, který by zastupoval jejich politické zájmy. Zdálo se, že dohoda není možná.

Přerušeni spolupráce konzulátu s českým „politickým výborem“ a jeho vypovězení z budovy konzulátu byly také předzvěsti konce dříve velmi těsné spolupráce s CRTF a jejím krakovským vedoucím Hermannem Fieldem, bratrem Noela Fielda.

Večer téhož dne se před Turistickým domem na krakovském Hlavním

5 DEJMEK, Jindřich a kol.: *Diplomacie Československa. II. díl. Biografický slovník československých diplomatů (1918–1992)*. Academia, Praha 2013, s. 267–268.

6 VÚA – VHA, f. Legion Čechů a Slováků v Polsku, k. 1, Deník čs. vojenské skupiny v Polsku.

7 Tamtéž.

náměstí sešla jen šestice mužů, kteří se již v minulých dnech podíleli na přípravě vzniku vojenské jednotky: npor. Jiří Král, por. Jan Kaleta, por. Mojmír Teplý, ppor. Rudolf Slíva, ppor. JUDr. Oldřich Maláč a čet. asp. Miroslav Kruml. Vstoupili tak do dějin jako zakládající členové „Zahraníční vojenské skupiny československé“, tedy první jednotky čs. zahraniční armády, a později se pro ně vžilo označení „Krakovská šestka“.⁸ Sedmým, stojícím zřejmě poněkud stranou přípravných prací, byl redaktor a záložní poručík Rudolf Kopecký, který byl pověřen vydáváním konzulárního informačního věstníku, vycházejícího od 20. dubna 1939.⁹

První dny čs. jednotky v Polsku

Druhý den, 1. května 1939, znovu v deset hodin dopoledne dorazila na konzulát delegace opozičníků. Konzul Vladimír Znojenský jim odmítl jakkoliv ustoupit. Projevil pouze ochotu jmenovat velitelem skupiny místo npor. Jana Kalety npor. Jiřího Krále. Ne ovšem kvůli nedůvěře, kterou mu vyjádřili vzbouřenci, ale proto, že Král byl služebně starší. Konzul navíc oznámil, že všichni dobrovolníci musí před vstupem do jednotky podepsat závazek poslušnosti. Opět se tedy zdálo, že k dohodě nedojde.

Během dne se však jednota opozičníků začala štěpit. Mnozí si uvědomovali, že jejich požadavky by paralyzovaly vybudování akceschopné vojenské jednotky. Někteří z nich se do jednotky vrátili již téhož dne, ostatní pak 2. května 1939 dopoledne. Kromě toho přišlo 19 nových

dobrovolníků (z toho šest předchozího dne). Mezi nimi i čtyři důstojníci: kpt. let. Jan Veselý, por. pěch. Otto Šacher, por. děl. Otto Grün a ppor. děl. JUDr. Bruno Steiner. Kpt. Veselý následně na několik dní převzal velení skupiny. Po jeho odjezdu do Francie 22. května 1939 se velitelem znovu stal npor. Král.

Situace uvnitř skupiny však byla stále napjatá. Nespokojenost dál projevovali hlavně bývalí opoziční členové a další „politíči“ uprchlíci. Dne 4. května 1939 bylo stanoveno rámcové denní zaměstnání sestávající z ranní rozcvičky, dopoledního pochodového cvičení a odpoledního vojensko-teoretického školení. Prvním dopoledním cílem se toho dne stala nedaleká Kościuszkowa mohyla. Při odpoledním zaměstnání si vojáci připomněli 20. výročí tragické smrti generála Milana Rastislava Štefánika. Tyto kroky přijaté k upevnění vojenské kázně jednotky byly kritiky znovu přijaty s odporem. Velení reagovalo nekompromisně. Ze skupiny vyloučilo čtyři nespokojence a spolu s nimi jednotku opustili další dva členové.¹⁰ Samotná její existence však již ohrožena nebyla. Početní stav toho dne dosáhl 52 mužů, z větší části nově příchozích, kteří již nebyli indoktrinováni emisary „politického výboru“ a s tímto opatřením se plně ztotožňovali.

Dne 4. května také odjel do Velké Británie první člen vojenské skupiny, kterým byl npor. pěch. v zál. Oskar Frýdecký. Konzul Znojenský ho pověřil, aby na britské půdě hájil zájmy krakovské vojenské skupiny a vystupoval jako její exponent. Je

příznačné, že Frýdecký po příjezdu na Britské ostrovy na své poslání s největší pravděpodobností rezignoval a v pozdějších seznamech čs. zahraniční armády se jeho jméno již nevyskytuje.

Pátého květnového dne skládali příslušníci vojenské jednotky do rukou konzula Znojenského přísahu věrnosti Československé republice. Jednalo se o vůbec první takový akt v dějinách druhého odboje.

K 7. květnu 1939 měla jednotka 58 mužů, z toho 13 důstojníků a dva rotmistry. Vzhledem k tomu, že ubytovací kapacita Turistického domu přestávala stačit, znovu vyvstal problém ubytování. Navíc bylo třeba platit za každého ubytovaného platek ve výši 80 grošů za noc. Ten sice nebyl nijak vysoký (jednalo se asi o 4 Kč), nicméně omezený rozpočet konzulátu tím byl značně zatížen. Problém byl také se stravováním skupiny. Ta byla dosud odkázána na vývažovnu židovské náboženské obce v ulici Grodska č. 71. Stravování bylo prozatím hrazeno z fondů britského uprchlického komitétu. Jídla však bylo málo a nemělo odpovídající kvalitu. Kromě toho deník jednotky konstatuje, že *stravování [...] bylo krajně nepříjemnou záležitostí pro naše vojáky, neboť tito těžce nesli závislost na židovské pomoci*.¹¹ V této souvislosti jde však zřejmě spíš o to, že se vojáci museli stravovat v prostředí, které jim vlivem intrik „politického výboru“ nebylo příznivě nakloněno.

Finanční zátěž konzulátu se ještě zvětšila, když v důsledku intrik českého „politického výboru“ omezil 15. května britský komitét podporu

8 Jako „Krakovská šestka“ byli označováni i v pozdější literatuře. Srov. např. ŠIKL, Václav: Krakovská šestka. *Hlas revoluce*, č. 9, 3. 5. 1968, s. 3. Je otázkou, nakolik se na tomto označení podepsal pozdější přechod Rudolfa Kopeckého na stranu protibenešovské opozice (viz dále).

9 O tom, že Kopecký patřil k zakladatelům skupiny, svědčí i evidenční čísla, která byla dobrovolníkům přidělena: 1 - Jan Kaleta, 2 - Rudolf Slíva, 3 - Oldřich Maláč, 4 - Rudolf Kopecký, 5 - Mojmír Teplý, 6 - Jiří Král a 7 - Miroslav Kruml. *VÚA - VHA*, f. Legion Čechů a Slováků v Polsku, k. 3, seznam všech osob čs. vojenské skupiny v Krakově. Podle Kopeckého pozdějšího tvrzení byl dohodou stanoveno, že tato čísla (1-7) „platí stejně“. KOPECKÝ, Rudolf: *Československý odboj v Polsku v r. 1939*. *Modrá revue*, Rotterdam 1958, s. 29.

10 Jednalo se o čet. Josefa Brauna, des. Václava Chocenského, des. Rudolfa Nedomu a voj. Josefa Augustina. Spolu s nimi odešli i svob. Jaroslav Borkovec a svob. Zikmund Karásek.

11 *VÚA - VHA*, f. Legion Čechů a Slováků v Polsku, k. 1, Deník čs. vojenské skupiny v Polsku.

poskytovanou na stravování vojenské skupiny na pouhých 60 mužů, což byla v té době zhruba polovina početního stavu jednotky. Zbylým muselo být stravování zajištěno v turistické restauraci u nádraží za 1,20 zlotého (asi 7 Kč) na muže a den. K tomu je nutné připočíst symbolický „žold“: vojáci dostávali z prostředků konzulátu bez ohledu na vojenskou hodnotu 1 zlotý týdně a cigarety. Na tyto provozní náklady následně přispívaly různé polské dobročinné organizace a hlavně čeští krajané.¹²

V jednotce také bylo třeba řešit národnostní otázku. Zcela negativní bylo stanovisko vedení v otázce přijímání Němců a Maďarů. Přestože toto rozhodnutí nebylo uplatňováno bezvýhradně, našli bychom čs. občany německé a maďarské národnosti v řadách pozdějšího Československého legionu jen výjimečně. Např. 28. července 1939 byli z vojenské skupiny vyloučeni Richard Taussig a Karl Philip, u nichž bylo zjištěno, že do jednotky vstoupili na cizí doklady a jsou ve skutečnosti rakouskými státními příslušníky.

Dne 9. května bylo rozhodnuto, že přijímání budou všichni dobrovolníci bez ohledu na svůj původ, pokud ovšem prokážou svou příslušnost k české nebo slovenské, případně ruské, resp. ukrajinské národnosti. Toto rozhodnutí bylo později, např. komunistickou historiografií, vydáváno za projev antisemitismu (viz dále), protože odmítání byli i dobrovolníci, kteří se v Československu hlásili k židovské národnosti. Židé v jednotce sloužili již od jejího založení a jejich podíl nebyl v pozdější době nijak zanedbatelný. Museli ovšem prokázat příslušnost k národnostem zmíněným výše. Pokud byl odmítnut dobrovolník hlásící se před válkou k židovské národnosti, bylo to spíše z důvodu ne-

znalosti některého „státního“ jazyka. Šlo tedy o uplatnění národnostního (nacionalistického) principu.

Dne 10. května byla jednotka v počtu 90 mužů rozdělena do čet, čímž v podstatě vznikla její první organizační struktura. Do Krakova také přišli první slovenští vojáci v uniformách, kteří se doslechli o organizování čs. jednotky a zběhli do Polska. Kronikář zakončil toho dne svůj zápis slovy: *Kázeň ve skupině velmi dobrá, nálada výborná.*¹³ O dva dny později, 12. května, se uskutečnila první návštěva vojenského přidělence ve Varšavě plk. Prokopa Kumpošta. Spolu s ním přijel legační tajemník vyslanectví JUDr. Jiří Zedtwitz, zastupující vyslanec Juraje Slávika, a mjr. Josef Bartík, jeden z Moravcovy londýnské „Zpravodajské jedenáctky“. Nově příchozí před nimi složili přísahu. V té době ještě většina vojáků počítala s tím, že odjedou do Velké Británie, a velké očekávání v nich vzbudila návštěva zástupců britského komitétu, kteří přijeli do Krakova vykonat prohlídky všech zdejších čs. emigrantů. Dvanáctého květnového dne poprvé přesáhl početní stav vojenské skupiny stovku mužů.

V té době se již také intenzivně jednalo o dalším osudu celé skupiny. Vedení čs. zahraničního odboje rozhodlo, aby většina mužů byla odeslána na Západ, kde se předpokládalo hlavní těžiště odbojových aktivit. Jako nejnázornější se v danou chvíli jevil odjezd do Velké Británie. „Politický výbor“, sídlící po vypovězení z konzulátu v místnostech židovské socialistické strany „Bund“ na ulici Dajwór č. 6, však u britského komitétu dosáhl ve druhé polovině května toho, že vojáci přestali být považováni za politické uprchlíky a byli škrtnuti z čekacích listin na emigraci do Velké Británie. Ani jednání zástupců čs. odboje na

Západě s britskými úřady nepřineslo očekávaný výsledek.¹⁴ Na Britské ostrovy nakonec během prvních tří květnových týdnů odjelo v důsledku výše popsaného vývoje jen 21 mužů (jeden 4. května, šest 11. května, pět 14. května, sedm 17. května a dva 18. května 1939), vypravených „civilními“ transporty. Novým cílem vojáků se stala Francie.

Dne 20. května 1939 přijel znovu do Krakova legační tajemník Zedtwitz, aby jednotce sdělil podmínky vstupu do francouzské cizinecké legie a do koloniálního vojska, které byly velmi tvrdé: všichni důstojníci měli být přijati v hodnostech podporučíků do koloniálních jednotek, rotmistři, poddůstojníci a mužstvo pak jako vojáci do cizinecké legie. Letcům měl být umožněn vstup do francouzského letectva. Za to jim bylo slíbeno, že z nich budou vytvořeny zvláštní jednotky a po vypuknutí války budou propuštěni do čs. armády, která na francouzském území vznikne. Již o dva dny později, 22. května 1939, byl vypraven první velký transport 109 mužů do Francie. Svůj pobyt v Krakově zakončili slavnostní večeří a mší svatou v katolickém kostele sv. Anny. Čtyři muži odmítli podepsat závazek k pětileté službě v legii a z jednotky dobrovolně vystoupili. Podmínky totiž nakonec byly tvrdší, než bylo původně dohodnuto: všichni dobrovolníci museli už v Polsku podepsat závazek ke vstupu do legie, důstojníci z povolání byli přijati v hodnosti seržantů a všichni ostatní jako obyčejní vojáci 2. třídy. Nebyli také ponecháni pohromadě, ale mnozí z nich se po ukončení základního výcviku ocitli v různých posádkách francouzské severní Afriky. Jak poznamenal kronikář vojenské skupiny, *když se ubíral československý vojenský transport k nádraží, rozpoutala se nad*

12 V meziválečném Polsku žili Češi především na Volyni a ve velkých městech. Silná česká menšina se v Polsku ocitla po připojení Těšínska v září 1938. Právě na území, které se mohlo stát přirozeným zázemím čs. odboje, byla vystavena silnému polonizačnímu tlaku.

13 VÚA - VHA, f. Legion Čechů a Slováků v Polsku, k. 1, Deník čs. vojenské skupiny v Polsku.

14 K tomu srov. např. VLČEK (VUK), Václav: *Proti přesile. Kapitoly z československých vojenských osudů od Mnichova po La Manche*. Českoslovák, Londýn 1942, s. 45-49.

Příjezd generála Sergeje Ingra (uprostřed) do Krakova v červenci 1939. Vpravo velitel čs. vojenské skupiny pplk. Ludvík Svoboda, vlevo konzul Vladimír Znojemský. Foto: VÚA - VHA

*Krakovem divoká bouře. Úžasný lijavec s vichřicí a s křižováním blesků symbolicky naznačoval budoucnost, která se vznáší nad Evropou.*¹⁵

V této souvislosti též stojí za zmínku osudy opozičníků vyloučených při založení vojenské skupiny 30. dubna a v prvních dnech května 1939. Většina z nich se totiž kvapně zapsala na emigrační seznamy a doslova během několika dní odjela z Polska do Velké Británie. Tam však nakonec znovu našli cestu k rodičimu se čs. odboji. Samozvaný „politický komisař“ Bohuslav Bár, „důvěrník“ Raimund Fňouček, Václav Chocenský, Rudolf Nedoma i Zikmund Karásek se dali k dispozici čs. vojenskému přidělení v Londýně plk. Josefu Kallovi a z utečeneckého tábora CRTF v Birchington-on-Sea v hrabství Kent odjeli v květnu 1940 s prvním (a posledním) transportem čs. dobrovol-

níků do Francie, kde posílili řady čs. zahraniční armády. Bár, Chocenský, Nedoma a Zikmund později sloužili v čs. letectvu v rámci RAF. Bohuslav Bár, který proti vzniku vojenské skupiny vystupoval nejostřeji, se nakonec v poválečných letech zcela rozešel s komunistickou ideologií.¹⁶

Čs. jednotka v Polsku od konce května do začátku září 1939

Po odjezdu transportu do Francie zůstalo v Polsku jen sedm členů vojenské skupiny, včetně dvou, resp. tří zakladatelů - npor. Krále, ppor. Maláče a redaktora Kopeckého, kteří měli po přijetí patřičného počtu dobrovolníků organizovat další transport do Francie. Téhož dne vstoupili do vojenské skupiny také všichni tři zaměstnanci konzulátu - Vladimír Znojemský, Vladimír Henzl a Fer-

dinand Kokstein. Jednalo se však zřejmě o pouhou formalitu, vzhledem k tomu, že jim nebyla přiřazena evidenční čísla. V čs. zahraniční armádě ve Francii a Velké Británii později sloužil pouze Vladimír Henzl, který byl podporučíkem v záloze.¹⁷

Vojenská skupina začala znovu rychle růst. Na konci května dosahoval počet jejích členů téměř šedesáti, takže bylo znovu přikročeno k rozdělení na čtyři.

Dne 5. června 1939 bylo zahájeno české vysílání polského rozhlasu z Katovic, na jehož zabezpečení se podílel konzulát a příslušníci čs. jednotky. Časem se rozšiřovalo - od počátku srpna vysílal katovický rozhlas v českém jazyce každou středu vpozdvečer celou hodinu. Tyto relace záhy získaly v obsazené vlasti značnou popularitu a zasloužily se i o příliv dalších dobrovolníků.

Dne 9. června 1939 proběhla nová přísaha. Tentokrát se jí zúčastnil armádní generál Lev Prchala, který v druhé polovině května odešel s pomocí polských diplomatů z vlasti. Díky svým osobním kontaktům s náčelníkem polského hlavního štábu generálem Waclawem Stachiewiczem a dalšími vysokými důstojníky polské armády, s nimiž jej pojilo osobní přátelství, uvažoval o možnosti postavit se v Polsku do čela separátní odbojové akce, která by nebyla podřízena Edvardu Benešovi.¹⁸

Dva dny po Prchalově první návštěvě, 11. června 1939, přišel do Krakova podplukovník Ludvík Svoboda, který 20. června převzal od npor. Krále velení celé skupiny. V té době byl vypraven druhý transport čs. vojáků do Francie. Po něm následovaly v letních měsících ještě tři další. V nich z Polska odjelo 1 159 čs. vojáků, kteří se po vypuknutí 2. světové

15 VÚA - VHA, f. Legion Čechů a Slováků v Polsku, k. 1, Deník čs. vojenské skupiny v Polsku.

16 ADAMEC, Josef: Štramberk a německá okupace. Poznámky a úvahy o nejtěžší době našich národních dějin ve světle vzpomínek i archivních dokladů, VI. část. *Zpravodaj města Štramberka*, 2006, č. 3, s. 27-28.

17 VÚA - VHA, f. Legion Čechů a Slováků v Polsku, k. 3, seznam všech osob čs. vojenské skupiny v Krakově.

18 KUKLÍK, Jan - NĚMEČEK, Jan: *Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939-1945*. Karolinum, Praha 2004, s. 48-77.

Nástup čs. dobrovolníků odjíždějících 28. července 1939 čtvrtým transportem do Francie, tábor v Malých Bronovicích. Dole čs. dobrovolníci ve vlaku během cesty z Krakova do Gdyně.

Foto: VÚA - VHA

války stali základem čs. zahraniční armády formované ve Francii.

Stále trval palčivý problém s ubytováním. Počátkem července 1939 přesáhl počet čs. dobrovolníků v Turistickém domě pět stovek, což několikanásobně převyšovalo jeho běžnou ubytovací kapacitu. Již koncem května nabídly polské úřady pro čs. vojáky zámek Ojców asi 30 km severně od Krakova. Ubytování na zámku však bylo zpoplatněno a náklady byly vyšší než v Turistickém domě v Krakově. Z tohoto důvodu byla nabídka odmítnuta. Problém s ubytováním byl vyřešen teprve počátkem července 1939, kdy polská vojenská správa přidělila čs. vojákům nevyužívaný tábor z 1. světové války v Malých Bronovicích nedaleko Krakova (dnes jeho součástí). Styčným důstojníkem polské armády u čs. jednotky byl jmenován kpt. Adam Welanyk.

V té době se také začal měnit vztah polských oficiálních míst k čs. jednotce. Tváří v tvář nacistickému ohrožení se z tolerovaných uprchlíků stávali budoucí spojenci. Tak to ostatně začínala cítit i polská veřejnost. Výrazně tomu pomáhaly i zdánlivé maličkosti – např. katolické polní mše konané v bronovickém táboře, položení věnce u pomníku bitvy u Grunwaldu nebo fotbalové zápasy čs. vojenské jedenáctky s místním klubem SK Wisła,²⁰ při nichž diváci provolávali spontánně slávu svobodnému Československu. O čs. vojácích stále častěji referoval i polský tisk.

Transporty československých vojáků z Polska do Francie

Transport	Datum	Důstojníků	Rotmistrů	Ostatních	Celkem
I.	22. května 1939	15	2	92	109
II.	16. června 1939	32	4	102	138
III.	25. července 1939	51	8	118	177
IV.	28. července 1939	104	7	435	546
V.	16. srpna 1939	26	4	159	189
Soukromě ¹⁹		1	-	1	2
Celkem		229	25	907	1161

19 Jednalo se o dva příslušníky čs. vojenské skupiny v Krakově, kteří si hradili cestu z vlastních prostředků. Pplk. gšt. Václav Vlček ve své práci z roku 1942 uvádí celkový počet čs. vojáků odeslaných z Polska do Francie 1 212. VLČEK (VUK), Václav: *Proti přesile. Kapitoly z československých vojenských osudů od Mnichova po La Manche*, s. 48. Polskem však procházeli také čs. vojáci, kteří nebyli v krakovské, resp. bronovické skupině prezentováni. Formálně prezentován nebyl např. ani generál Lev Prchala nebo vojenský přidělenec ve Varšavě plk. Prokop Kumpošt.

20 První takový zápas se odehrál 22. července 1939 a Wisła, která byla v té době jedním z nejlepších polských klubů, v něm zvítězila 7:4. VÚA - VHA, f. Legion Čechů a Slováků v Polsku, k. 1, Deník čs. vojenské skupiny v Polsku.

Polská pasová kontrola čs. dobrovolníků před nástupem na loď v Gdyni Foto: VÚA - VHA

Koncem července projevil velení polské armády zájem o čs. specialisty. Již počátkem tohoto měsíce přijalo polské letectvo do svých řad první osmičlennou skupinu vojenských letců, která přiletěla do Polska ze Slovenska. Následně byly stanoveny podmínky pro přijímání čs. letců, které byly obecně příznivější než ve Francii. Přesto u čs. letců zpočátku nenašla polská nabídka větší odezvu. Z třetího transportu odjíždějícího do Francie se těsně před naloděním v Gdyni přihlásilo 13 mužů. Další nábor probíhal v následujících dnech u jednotky v Bronovicích. Koncem srpna bylo k polskému letectvu přijato dalších 72 mužů – celkem se jich tedy v okamžiku vypuknutí války nacházelo v polských službách 93. Asi stovka jich zůstala u čs. jednotky a zhruba 500 odjelo do Francie.

Dne 3. srpna 1939 dosáhl generál Prchala dohody s velením polské armády, podle níž měla být čs. jednotka oficiálně vytvořena hned po vypuknutí války. Řada našich důstojníků v Bronovicích však žádala, aby se generál výslovně podřídil Benešovu vedení, s čímž Prchala otálel.

Situace dospěla tak daleko, že mu byl dokonce 6. srpna odepřen vstup do bronovického tábora. Teprve těsně před vypuknutím války, 27. srpna 1939, zaslal Prchala Edvardu Benešovi do Londýna osobní dopis, který znamenal uznání jeho vedení a zaručil tak v rozhodující chvíli jednotu zahraničnímu odboje. Beneš Prchala následně formálně pověřil vrchním velením čs. formací v Polsku.

Až do začátku srpna byla čs. jednotka v Polsku v podstatě „soukromým“ podnikem krakovského konzulátu – před polskými úřady fungovala oficiálně jako skupina uprchlíků. Od 9. srpna byla vyjmuta z jeho podřízenosti a stala se „autonomním subjektem“, což bylo možné považovat za výsledek dohody generála Prchaly s polským velením a další krok k jejímu budoucímu uznání.

Poslední transport do Francie odjel 16. srpna 1939. Odjezd měl tentokrát téměř manifestační podobu. Vojáci procházeli s čs. praporem a za zpěvu českých a slovenských pochodových písní krakovskými ulicemi. Jejich cesta vedla přímo pod okny německého konzulátu, až k hrobu polského

neznámého vojína, kterému vzdali čest. Kronikář jednotky poznamenal: *Odcházejíce z nádraží opakovali jsme si: Kdy se zase sejdem? Ti, kteří zůstávali, totiž věděli, že žádný další transport již neodjede a že místem, kde se střetnou s nepřítelem, bude Polsko. Od této chvíle začala čs. jednotka dostávat konkrétní podobu.*

Velký rozruch vyvolala zpráva o uzavření sovětsko-německého paktu o neútočení. Levicově orientovaní vojáci se snažili najít pro tento krok vysvětlení, zůstávali však v menšině. Do toho přicházela opatření polské vlády – 27. srpna byla vyhlášena částečná mobilizace a začala evakuace ohroženého židovského obyvatelstva z příhraničních oblastí.

Již počátkem srpna bylo rozhodnuto, že jednotka bude přesunuta do nové posádky na východě Polska, kde bude vystrojena a vyzbrojena a kde také ukončí výcvik. Na 29. srpna 1939 byl nařízen odjezd vybraných dvou set čtyřiceti čs. vojáků do výcvikového tábora v Leśné (Oboz szkoleniowy Leśna, dnes Ljasnaja /Лясная/ v Bělorusku). Nedlouho před odchodem této skupiny byl však rozkaz změněn v tom smyslu, že odjet má co největší část vojáků. Do vlaku tedy následujícího dne v zastávce Mydlniki u Krakova nastoupilo 112 důstojníků, 12 rotmistrů a 508 poddůstojníků a příslušníků mužstva, celkem 632 mužů, kteří se vydali na dlouhou cestu na východ. V Bronovicích zůstalo jen asi 160 mužů pod velením kpt. četnictva Františka Divokého. Jednalo se o specialisty: letce čekající na převzetí do polské armády, pracovní oddíl a náborovou skupinu, která měla zachycovat nově přichozí a po malých skupinách je posílat do Leśné.²¹

V Leśné vojáci vystoupili z vlaku 1. září 1939 ráno. Odpochodovali do blízkého tábora, kde se během dopoledne od generála Prchaly dozvěděli, že válka vypukla před několika hodinami. O dva dny později podepsal ve Varšavě polský prezident Ignacy

21 Od 31. srpna do 18. září 1939 bylo v čs. jednotkách nově prezentováno přibližně 80 mužů.

Armádní generál Lev Prchala (v civilu), velitel čs. jednotek v Polsku, v rozhovoru s polskými styčnými důstojníky v Lešné, začátek září 1939
Foto: VÚA - VHA

Mościcki dekret o zřízení samostatné České a slovenské legie (legionu)²² v Polsku. Bylo to v podstatě první oficiální uznání československého odboje a jeho zahraniční armády. Došlo k němu v týž den, kdy vstup do války ohlásila Francie a Velké Británie.

Další osudy čs. jednotky v Polsku jsou již notoricky známé. Z Lešné odjela skupina pod velením pplk. Ludvíka Svobody 11. září 1939 směrem k jihu. O čtyři dny později okrajově zasáhla do bojů během německého náletu na obec Hłuboczek Wielki (dnes Velykyj Hlybočok /Великий Глибочок/ na Ukrajině) a podílela se na protiletadlové obraně Tarnopolu. Během ústupu k rumunským hranicím po napadení Polska Sovětským svazem byla v noci z 18. na 19. září 1939 většina příslušníků České a slovenské legie zajata Rudou armádou. Do Rumunska se naproti tomu dostalo 119 mužů ze skupiny kpt. Divokého z Bronovic, kteří odjeli z Krakova 4. září a v chaosu hroučícího se polského odporu se jim již nepodařilo spojit se se Svobodovou skupinou.²³ Většina čs. letců, soustředěných krátce před vypuknutím války na letecké základně Dęblin-Irena, se také dostala do sovětského zajetí.

Vojákům internovaným v Rumunsku se již koncem října 1939 podařilo dostat se do Francie, kde posílili formující se čs. jednotky. Mnohem komplikovanější však byla situace více než osmi set našich vojáků, kteří skončili v sovětském zajetí. Hlavní skupina pod velením pplk. Svobody byla odvezena na území předválečného SSSR a internová-

na v Kamenci Podolském, následně v říjnu 1939 převezena do Jarmolinců a počátkem listopadu téhož roku do Olchovců (vše na Ukrajině). Civilisté a jednotlivci, kteří se během záříjového ústupu ztratili, byli postupně

soustředěni v českých oblastech na Volyni. V březnu 1940 byla tato tzv. Kvasilovská skupina o síle asi 150 mužů spojena se Svobodovými vojáky. Ze sovětského zajetí se podařilo dostat jen jednotlivcům útekem

22 V české historiografii se místo výrazu „legie“, který evokuje čs. dobrovolnické formace z 1. světové války, užívá neutrálnějšího výrazu „legion“.

23 Ve chvíli, kdy odjžděli z Krakova, byl početní stav skupiny díky nově příchodním 189 mužů. Celkem 69 mužů se ztratilo při ústupu. Jeden, četnický strážmistr František Leskota, během bombardování Lublinu 9. září 1939 zahynul.

a přechodem přísně střežené hranice do Rumunska. Následně byli všichni zajatci převezeni do tábora NKVD v Orankách u Gorkého (dnes Nižnij Novgorod) a v červnu 1940 byl legion převezen do zajateckého tábora umístěného v jednom z klášterů v Suzdalu, asi 250 km severovýchodně od Moskvy.

Podmínky v táborech, kterými čs. vojáci prošli, byly velmi tvrdé, nicméně osud k nim byl nakonec milosrdnější než k jejich polským spolubojovníkům. Vedení čs. odboje se podařilo vyjednat, že od jara 1940 byli po malých skupinách ze zajetí propouštěni a odesíláni nejprve do Francie a po jejím pádu na Střední východ.

Osudy členů Krakovské šestky

Vznik a působení československé jednotky v Polsku je dnes stále trochu nezaslouženě vnímáno jako nějaká epizodická a neplnohodnotná „předehra“ vzniku „řádné“ zahraniční armády. Přitom právě zde byly jasně definovány principy, na nichž byl

později čs. odboj založen – a sice že československý stát trvá a vojenské jednotky v zahraničí jsou pokračováním jeho armády ve vlasti.

Evidencí čs. vojenské skupiny, resp. České a slovenské legie v Polsku prošlo celkem 2 291 mužů. Přestože pro většinu se Polsko stalo jen přestupní stanicí a také ti, kteří tam zůstali, zasáhli do bojů jen okrajově, jejich přínos našemu zahraničnímu odboji je zcela zásadní. V následujících letech se stali jádrem čs. zahraničních jednotek bojujících na všech frontách – ve Francii, ve Velké Británii, na Středním východě i v SSSR. První z nich položili své životy za osvobození vlasti právě v Polsku,²⁴ stovky dalších padly na Marně a Loiře, u Tobruku, Dunkerku, Sokolova, Kyjeva, Bílé Cerekve, jako letci v podivné válce, v Bitvě o Británii, nad Atlantikem, při náletech na Německo nebo jako členové výsadkových skupin ze Západu i z Východu.

Konci války se nedočkali ani tři ze zakladatelů krakovské vojenské skupiny. Npor. Jiří Král byl

8. června 1940 sestřelen v nerovném souboji s dvanáctičlennou přesilou německých stíhaček Messerschmitt Bf 109. Podařilo se mu včas vyskočit, avšak jeho padák selhal a neotevřel se. Jeho tělo dopadlo nedaleko osady Monneville v departementu Oise, asi 90 kilometrů severozápadně od Paříže. Jen o několik dní jej přežil čet. asp. Miroslav Kruml. Jako příslušník 1. čtyř ženijní roty 1. čs. divize padl 17. června 1940 v bojích u Arnay-le-Duc v burgundském departementu Côte-d'Or. Z války se nevrátil ani Rudolf Slíva. Zahynul 22. dubna 1943 během cvičného letu jako radarový operátor u československé letky britské 68. noční stíhací peruti RAF. Je pohřben na hřbitově Scottow v hrabství Norfolk. Velkého vděku vlasti se však nikdo z nich nedočkal.

To platí i pro zbývající zakladatele čs. vojenské skupiny v Krakově, kteří válku přežili. Jan Kaleta a Mojmír Teplý se po pádu Francie a příjezdu čs. jednotek na Britské ostrovy ocitli mezi nezařazenými důstojníky. V roce 1943 se proto oba přihlásili do jednotek de Gaulloy „Svobodné

Přehled transportů vojáků České a slovenské legie propuštěných ze sovětského zajetí

Datum odjezdu transportu	Počet vojáků	Místo určení
17. března 1940	19	Francie
8. dubna 1940	46	Francie
20. června 1940	50	Střední východ
8. července 1940	68	Střední východ
17. února 1941	58	Střední východ
25. února 1941	59	Střední východ
6. března 1941	68	Střední východ
16. března 1941	61	Střední východ
25. března 1941	60	Střední východ
3. dubna 1941	60	Střední východ
13. dubna 1941	86	Střední východ
28. května 1941	19	Střední východ

Do konce května 1941 odjelo 654 vojáků a 24 civilistů (z toho 65 vojáků a jeden civilista do Francie, ostatní do britské Palestiny, kde se od konce června 1940 formovala čs. jednotka). Po napadení Sovětského svazu Německem 22. června 1941 se v Suzdalu nacházelo posledních devět desítek čs. vojáků, kteří se měli stát kádrem budoucí čs. jednotky v SSSR. Předpokládalo se totiž, že na sovětském území se nachází několik tisíc čs. občanů, především vězňů sovětských koncentračních táborů. Celkem 53 původních příslušníků legionu sympatizujících s komunismem, kteří před napadením SSSR odmítli odjet na Střední východ a bojovat za obnovu Československa (označovaných jako „hvězdáři“), bylo v červnu 1941 z čs. jednotek vyloučeno a předáno sovětským úřadům.

24 Před vypuknutím války zemřel v Malých Bronovicích jeden čs. voják, dva příslušníci legionu padli v září 1939, stejně tak jako čtyři čs. příslušníci polského letectva. Další dva čs. vojáci přišli o život během zajetí v SSSR a několik jich zahynulo v sovětských věznicích a táborech.

Francie“. Kaleta sloužil na Madagaskaru. Teplý byl nejprve poslán do severní Afriky a později se zúčastnil bojů v Itálii. Oldřich Maláč sloužil nejprve u čs. vojenské justice a od ledna 1942 v „civilní“ zpravodajské službě, organizované exilovým ministerstvem vnitra v Londýně. Rudolf Kopecký byl v roce 1942 superarbitrován a propuštěn z čs. zahraniční armády do civilu. Postupně se začal sblížovat s protivládní opozicí soustřeďující se okolo generála Lva Prchaly. Do Československa se již po skončení války nevrátil a zůstal v Londýně.

Po komunistickém převratu v únoru 1948 odešel Kaleta do nového exilu. Vstoupil znovu do francouzské armády a bojoval jako důstojník cizinecké legie proti komunismu v Indočíně. Teplý byl v roce 1949 odeslán na „dovolenou s čekáním“ a krátce nato vyhozen z armády. Pracoval pak ve Sběrných surovinách a v Kovošrotu. Oldřich Maláč se na jaře 1948 stal jednou z obětí komunistické provokace označované jako Akce „Kámen“. Provokatérem byl převeden přes falešnou hranici a následně zatčen a uvězněn. Státním soudem v Praze byl v červnu 1949 odsouzen na 15 let do vězení. Podmíněně byl propuštěn až v říjnu 1956. V roce 1968 odešel do exilu a žil v kanadském Torontu. Jako jediný se dožil pádu komunismu a tím také alespoň částečné rehabilitace a ocenění svých odbojových zásluh.

Jednotka v exilové a komunistické historiografii

Již během 2. světové války vzniklo v exilu několik prací zabývajících se čs. zahraničním odbojem a jeho počátky.²⁵ Ty se však většinou omezují na podání základních informací o vzniku vojenské skupiny a větší pozornost věnují „odstředivým ten-

Rudolf Slíva coby důstojník čs. zahraniční armády ve Velké Británii a Jan Kaleta jako důstojník čs. zahraniční armády ve Francii

Foto: VÚA - VHA

dencím“ v rámci zahraniční akce, reprezentovaným aktivitami redaktora Ferdinanda Kahánka a generála Lva Prchaly. Ostatně, význam Polska byl již během války v mnohém nedocenen a poněkud marginalizován. Čs. vojákům například nebyla uznána služba před oficiálním vznikem České a slovenské legie v září 1939, což mělo vliv např. na jejich pořadí při povyšování nebo při výměře demobilizačního příspěvku. Při zřízení Čs. vojenské pamětní medaile v roce 1943 bylo rozhodnuto, že ponese štítky podle bojišť, na nichž vojáci působili. Byly proto zřízeny štítky „Francie“, „Velká Británie“, „Střední východ“ a „SSSR“. Polsko chybělo. Před únorem 1948 však žádná analytická práce o dějinách odboje nevznikla a totéž platí samozřejmě i o první dekádě následující po komunistickém převratu.

Teprve v roce 1963 vyšly dvě ve své době zásadní syntézy dějin věnované druhému zahraničnímu

odboji. Jedná se o práce reformních komunistických historiků Jana Křena *Do emigrace. Buržoazní zahraniční odboj 1938–1939* (Naše vojsko, Praha) a Eduarda Čejky a Tomana Broda *Na západní frontě. Historie čs. vojenských jednotek na Západě v letech druhé světové války* (Naše vojsko – Svaz protifašistických bojovníků, Praha).

Naprosto negativní role, kterou komunisté sehráli při vzniku vojenské skupiny, v nich samozřejmě nebyla zmíněna. Práce Čejky a Broda místo ní přinášela tendenční útoky na „reakční“ důstojníky vyznávající „fašistické politické názory a rasismus“: *Politické poměry v československé vojenské skupině byly rovněž neutěšené. Československé vojenské vedení v Polsku ovládla již od počátku skupina důstojníků, kterým, jak praví zápis pamětníka, „se nelíbilo na Hitlerovi jedině to, že byl proti všemu českému“. Jinak by byli rádi viděli nové Československo podle hitlerovského vzoru. Zejména se zhlédli v rasistické nauce, kterou také*

25 Kromě již citované práce pplk. gšt. Václava Vlčka – Vuka to byla např. kniha pozdějšího generála Otakara Španiela. ŠPANIEL, Otakar: *Čs. armáda druhého odboje*. Československá národní rada v Americe, Chicago 1941.

Legitimace vystavená krakovským konzulátem členu čs. vojenské skupiny, podepsaná Vladimírem Henzlem

Foto: VÚA - VHA

náležitě uplatňovali... Diktát reakčních velitelů znechucoval demokratickou většinu našich dobrovolníků v Polsku.²⁶ V textu citovaná charakteristika byla převzata ze vzpomínek Otty Hornunga a Pavla Vranského - Wechsberga. Oba však do čs. jednotky vstoupili až v posledních dnech srpna 1939.

To samozřejmě neznamená, že by např. latentní antisemitismus mezi vojáky neexistoval. Česko-židovský historik Erich Kulka ve své práci *Židé v československé Svobodové armádě*, kterou vydal v Jeruzalémě v roce 1977, napsal: *Český nacionalistický exulant, často infikovaný antisemitismem druhé republiky, viděl v těchto*

*svých židovských družích, s nimiž se tísnil na schodech konzulátů a v místnostech židovských organizací, s nimiž spal a jedl, bezohledné a k Československé republice nevděčné sobce...*²⁷ Jak bylo ale uvedeno výše, židovští vojáci byli již mezi prvními dobrovolníky vojenské skupiny a po celou dobu její existence tvořili významné procento mezi jejími řadovými příslušníky i důstojníky.

Podobně psal i Křen, který přece jen otevřenějším způsobem naznačil základní rozpor při vzniku vojenské skupiny. Interpretoval jej ovšem zcela v intencích komunistické historiografie: *Rostoucí vliv*

*komunistů a pokrokových živlů mezi emigranty byl konzulátu solí v očích a konzul záhy přistoupil k protiopatřením. Jeho pozornost se soustředila na vojáky. [...] V tom tkvěl smysl jeho zákroku - vytvoření oddělené vojenské skupiny a zavedení tuhé disciplíny mělo zajistit politickou „spolehlivost“ vojáků a zamezit jejich politické ovlivňování pokrokovými živly. Kritiku pak zaměřil na činnost čs. konzulátu v Krakově, konkrétně na osobu vicekonzula Vladimíra Henzla: *Tito diplomaté nebyli celou svou dosavadní činností vůbec připraveni na takovéto úkoly a jen stěží se s nimi vyrovnávali. Zvláště se jménem mladšího**

²⁶ BROD, Toman - ČEJKA, Eduard: *Na západní frontě. Historie čs. vojenských jednotek na Západě v letech druhé světové války*, s. 31.

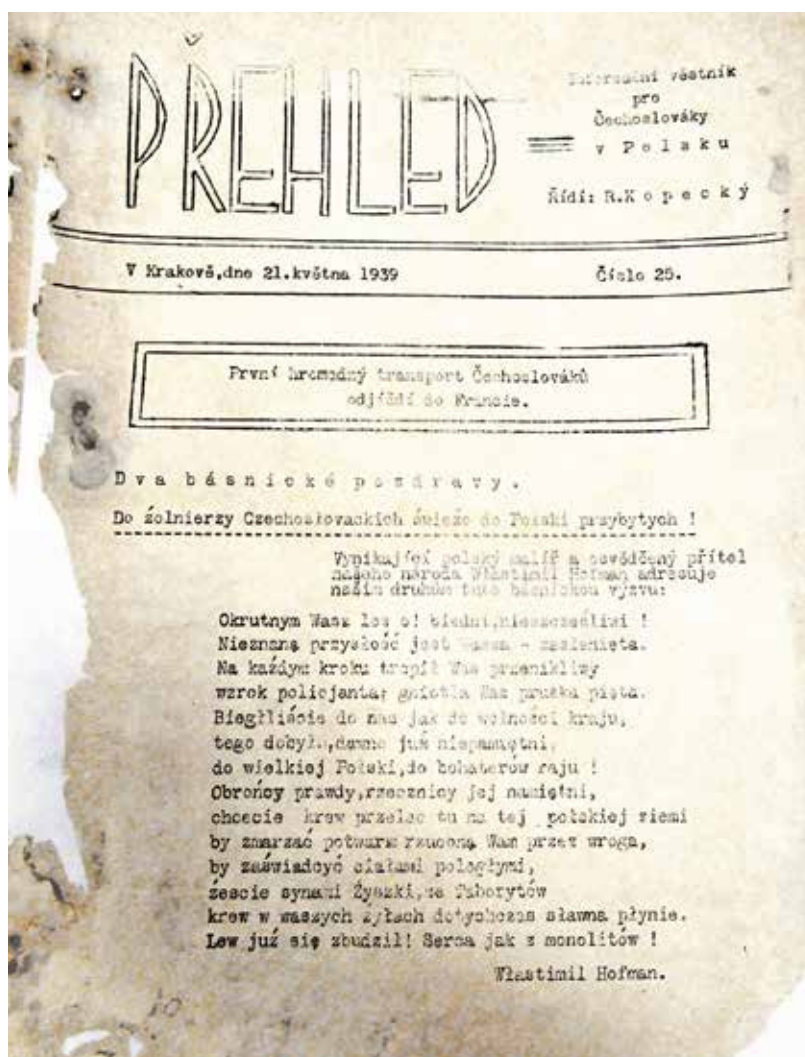
²⁷ KULKA, Erich: *Židé v československé Svobodové armádě*, s. 21.

Časopis Přehled vydávaný čs. konzulátem
a redigovaný do poloviny července 1939 Ru-
dolfem Kopeckým Foto: VÚA - VHA

a ambiciózního Henzla, který měl na starosti péči o uprchlíky, byla spojena celá řada excesů, kolem nichž dlouho v emigraci doznávaly spory.²⁸ Dovolával se nejen svědectví komunistů (např. Bohuslava Laštovičky²⁹), ale stejně zaujatého svědectví nekomunisty Rudolfa Kopeckého, který se v létě 1939 s čs. konzulátem rozešel ve zlém. Svě vzpomínky vydal v roce 1958 v nizozemském Rotterdamu a do značné míry si v nich vyřizoval staré osobní účty.³⁰

Čtvrtstoletí starý spor měl pak dohru v reakci Vladimíra Henzla, kterou uveřejnil v roce 1964 na stránkách revue Vojenského historického ústavu *Historie a vojenství*. Pomineme-li stejně subjektivně zaujatou kritiku Rudolfa Kopeckého³¹, lze Henzlovu vzpomínku označit za nejzásadnější svědectví o vzniku čs. vojenské skupiny. Otevřeně se také vyhranil vůči pomluvám komunistických historiků na adresu zakladatelů skupiny. Stejně tak popsal situaci panující v Krakově na jaře 1939 a rozkladný vliv „politického výboru“, nutnost formovat od počátku nikoliv dobrovolnickou legii, ale řádnou armádu a odmítl i nařčení z antisemitismu. To vedlo následně k alespoň částečnému přehodnocení postojů Čejky, Broda a Křena v dalších vydáních jejich prací.³²

V poměrně liberální atmosféře 2. poloviny 60. let ostatně podobných útoků na zahraniční odboj ubývalo. Díky zvolení Ludvíka Svobody prezidentem republiky v březnu 1968 se dokonce mohlo zdát, že se existence

čs. vojenské jednotky v Polsku může stát součástí „oficiálního“ příběhu našeho zahraničního odboje, zúženého do té doby obrazně řečeno jen na cestu československých vojáků „z Buzuluku do Prahy“. Příchod nor-

malizace však do jisté míry znamenal opětovné akceptování starších tezí o období jara a léta 1939 jen jako o jakési předeře vzniku čs. jednotky v Sovětském svazu, které se do značné míry udržely dodnes. pd

²⁸ KŘEN, Jan: *Do emigrace. Buržoazní zahraniční odboj 1938–1939*, s. 380–381.

²⁹ LAŠTOVIČKA, Bohuslav: *V Londýně za války*. Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1960, s. 66.

³⁰ KOPECKÝ, Rudolf: *Československý odboj v Polsku r. 1939*. Základem této publikace byl text jeho zprávy, kterou napsal v roce 1942 pro exilové ministerstvo zahraničních věcí v Londýně. V loňském roce byl vydán obsáhlý výbor z Kopeckého memoárů, které psal v letech 1960–1981. NEKOLA, Martin (ed.): *Rudolf Kopecký – Vzpomínky starého novináře. Proti Benešovi, nacistům a komunistům*. Machart, Beroun 2018.

³¹ Mj. napsal: *Rudolf Kopecký – a to vědí mnozí, kteří v té době byli v Krakově – je krejčárkový jídaš...* HENZL, Vladimír: *Krakov. První československá vojenská skupina za hranicemi. Historie a vojenství*, 1964, roč. 13, č. 6, s. 982–1006.

³² Druhé vydání knihy *Na západní frontě* je z roku 1965, *Do emigrace* vyšlo podruhé v roce 1969.